

Veșmintele liturgice - origine și semnificație (I)

06.08.2009 09:57 - Arhim. Lect. dr. Vasile Miron

Utilitatea și importanța veșmintelor în cult

Intotdeauna, în toate locurile și epocile istorice, aspectul exterior și ținuta vestimentară a reprezentat criteriul după care s-a caracterizat personalitatea omului, gradul de cultură și civilizație, condiția socială, dispoziția sufletească, demnitatea, decența, preferințele, bunele moravuri și atitudinea față de semenii și față de superiori.

Ținuta exterioară a atras respectul, venerația sau disprețul celor din jur, a designat sexele omenesti și a făcut distincție între diferitele categorii de oameni prin strălucirea, frumusețea și aspectul ei plăcut, curat și îngrijit. Oamenii și-au adaptat îmbrăcămintea în funcție de necesitățile practice ale vieții, acomodându-o în raport cu starea sufletească, cu condițiile climatice, cu mediul social și nu în ultimul rând cu rolul, misiunea și profesia lor în lume și cu împrejurările festive și solemne ale vieții. Într-un fel se prezintă îmbrăcămintea omului în momentele sărbătorești de natură îmbucurătoare și altfel se prezintă ea în clipele de întristare sau la ceremoniile funebre unde predomină culoarea

cernită. Și în fața superiorilor, omul s-a simțit nevoit să se infatiseze într-o ținută vestimentară impecabilă, sobră și frumos împodobită pentru a-și manifesta în acest sens, bună cuviința, stima și respectul față de mai marii săi. Dacă în fața dregătorilor și conducătorilor lumesti se impune o ținută corespunzătoare, cu atât mai mult în fața lui Dumnezeu. De aceea, când participam la sfintele slujbe și intrăm în sfântul locas al Stăpanului și Ziditorului nostru se cuvine să purtăm cuvenită "haina de nunta" (Matei XXII, 11-12), adică să ne prezentăm într-o ținută demnă de sublimitatea și maiestatea sacerdotului divin, bine știind că "serviciul divin al Bisericii este tip al celei mai înalte serviri a Mijlocitorului nostru Iisus Hristos sau mai bine zis o continuare a acestei serviri".

Din acest motiv, Biserica a legiuit, încă din vechime, ca sfintii slujitori să se infatiseze înaintea lui Dumnezeu în veșminte deosebite de cele obișnuite, fiindcă "în timpul slujbei ei închipuiesc pe cerștii slujitori ai lui Dumnezeu-Omul". Pentru ca îndeplinesc o misiune atât de sfântă și de nobilă și pentru a fi desemnați și recunoscuți ca miniștrii ai lui Dumnezeu și iconomi ai tainelor ceresti (I Cor. IV, 1), sfintele canoane și legiuri bisericești au statornicit cu slujitorii bisericești să poarte chiar și în viața de toate zilele costumul clerical, deosebit de cel al laicilor atât prin formă sau croială cât și prin culoare. Dispoziția canonului 27 al Sinodului VII Ecumenic prevede ca acei slujitori care nu poartă permanent uniforma clericală regulamentară să se afurisească pe o săptămână, adică să se suspende 7 zile de la savarsirea celor sfinte. "Veșmintele cu care se îmbracă persoanele bisericești (în afara sfintelor slujbe) se cuvine a fi lungi și cât cu puțință întunecate, pentru că lungimea închipuie bună cuviință, iar întunecimea (culoarea neagră sau cenușie) este icoana smereniei".

Veșmintele liturgice propriu-zise pe care le poartă sfintii slujitori în timpul oficiilor serviciilor divine se deosebesc radical de vestimentatia obișnuită (neagră) prin formă lor impunătoare și ornamentată, prin frumusețea culorii și calitatea materialului. "Preotii când sunt îmbrăcați cu podoaba Preotiei arată ca sunt slugi și ostasi ai împăratului și marelui Arhiepiscop Iisus Hristos" se spune în vechile noastre pravile. Odăjdiiile sfinte întregesc cadrul ceremonial, fastul și strălucirea cultului. Ele sporesc duhul evlaviei, inspiră credincioșilor respect față de sfintii slujitori și creează o atmosferă sărbătorească proprie savarsirii serviciului divin, iar prin lucrătura artistică și forma lor estetică și impunătoare îndeplinesc o funcție simbolică ca și celelalte obiecte de cult întrebuintate în ritul liturgic și sacramental.

Aceste obiecte sfântite capătă semnificație nu prin ele însele, ci prin simbolismul pe care îl reprezintă, fiind raportate analogic la diferite fapte și evenimente din istoria sfântă a mântuirii. "Tot serviciul divin nu este decât reprezentarea economiei divine a operei de mântuire a oamenilor savarsită de Domnul nostru Iisus Hristos". Toate cuvintele, actele și obiectele liturgice care intra în componenta cultului divin public al Bisericii noastre Ortodoxe

au un inteles figurat, tipologic sau simbolic. Simbolul in cult "este orice forma liturgica prin care, in virtutea raportului de analogie, se indica si se insemna o idee religioasa, un har dumnezeiesc, ceva spiritual". Cultul extern este oglinda in care ni se infatiseaza adevarurile din ordinea supranaturala intr-o forma vazuta, mai usor perceptibila de mintea si simtirea noastra.

In formele concrete pe care le ia religia subiectiva in afara, se invedereaza intregul caracter si adevarata ei valoare spirituala. "Inchinarea in duh si in adevar" (Ioan IV, 24), proprie religiei crestine intemeiata de Mantuitorul, presupune si o inchinare exprimata in forme noi de cult, adaptate la specificul acestei religii. Aceasta inchinare este strabatuta de convingerea ca intr-o forma de cult nu trebuie sa vedem decat "o idee religioasa teoretica revarsata in cadrul ei concret de aplicare". In acest sens, vesmintele sacre, intrucat fac parte integranta din cult, trebuie socotite ca o forma de manifestare fireasca si obligatorie a inchinarii noastre si bineinteles, un mijloc de concretizare a unor simboluri sau a unor invataturi dogmatice. "Vesmintele arhierilor si ale preotilor ne aduc aminte de insusi Domnul si de lucrarea mantuirii noastre, mai ales cea din timpul mantuitoarelor Lui patimi, de aceea si vesmintele se raporteaza la chipul umilit si injosit al Mantuitorului din timpul sfintelor patimi, iar vesmintele diaconilor infatiseaza tipul slujirii ingeresti".

Fiindca sunt raportate la slujirea arhierasca a Mantuitorului, sfintele vesminte sunt impodobite in exterior cu chipul crucii, semnul impacarii si al izbavirii noastre din pacat, caci prin cruce s-a infaptuit mantuirea lumii. Vesmintele diaconilor, care inchipuie simbolic pe ingeri, sunt de culoare deschisa, fiindca ingerii s-au infatisat in vesminte albe la mormantul Domnului (Matei XXVIII, 3; Marcu XVI, 5; Luca XXIV, 4). Vesmintele purtate de sfintii slujitori in perioada Postului Mare si in Saptamana Sfintelor Patimi sunt de culoare neagra "aratand prin aceasta intristarea cu care se imbracase intreaga natura in timpul rastignirii Lui".

Originea si vechimea vesmintelor liturgice

Potrivit marturiilor biblice si patristice, vesmintele liturgice intrebuintate astazi in Biserica noastra provin din epoca apostolica, ca o continuare a vesmintelor Vechiului Testament pe care le purtau arhierii, preotii si levitii la serviciul divin de la Cortul marturiei si apoi la templul din Ierusalim, conform randuielilor prescrise de Dumnezeu lui Moise. Dumnezeu insusi, vorbind cu Moise i-a poruncit sa-l aseze pe Aaron arhieru al iudeilor, iar pe fiii lui ca preoti, randuind si vesmintele lor corespunzatoare cu care acestia trebuiau sa se imbrace la slujbele aducerii jertfelor. "Sa aduci pe Aaron si pe fiii lui la intrarea cortului adunarii si sa-i speli cu apa. Si luand vesmintele sfinte, sa imbraci pe Aaron, fratele tau, cu hitonul si cu meilul, cu efodul si cu hosenul si sa-l incingi peste efod; sa-i pui pe cap mitra, iar la mitra sa prinzi diadema sfinteniei. Apoi sa iei untdelemn de ungere si sa-i torni pe cap si sa-l ungi. Dupa aceea sa aduci si pe fiii lui si sa-i imbraci cu hitoane; sa-i incingi cu braie si sa le pui turbanele; si-Mi vor fi preoti pe veac. Asa vei sfinti tu pe Aaron si pe fiii lui" (Ies. XXIX, 4-9).

Insa, preotia Vechiului Testament a fost numai umbra sau pre-inchipuirea preotiei Noului Testament (Evr. IX, 10-14, X, 1) sau a preotiei lui Hristos. Aceasta preotie harica a fost instituita de Mantuitorul nostru Iisus Hristos, prin Sfintii Sai Apostoli, pentru a-I continua in lume dumnezeiasca Sa slujire si lucrare mantuitoare si pentru ca din roadele operei Sale rascumparatoare sa beneficieze tot neamul crestinesc (Ioan XV, 16).

Daca serviciul dumnezeiesc din Vechiul Testament covarsea prin stralucirea si solemnitatea sa toate serviciile lumesti din acel timp, cu atat mai mult, serviciul divin al Bisericii crestine, intemeiat de Mantuitorul Hristos, trebuia sa-l depaseasca pe cel dintai prin maretie, splendoare si frumuseti artistice. "Infricosatoare si cu totul cutremuratoare erau si preotia si slujba adusa lui Dumnezeu in timpul legii vechi, inainte de venirea harului... Dar daca te uiti la preotia si slujba adusa lui Dumnezeu acum, in timpul harului, vei vedea ca cele infricosatoare si cele cu totul cutremuratoare ale legii vechi sunt mici si ca in aceasta privinta sunt adevarate cele spuse de Pavel despre legea veche, aceasta, cu toata slava ei, era fara de slava, fata de legea noua din pricina slavei covarsitoare a acesteia" (II Cor. III, 10) spune un mare parinte al Bisericii.

Prin urmare, vesmintele liturgice din cultul Legii celei Noi, trebuiau sa se deosebeasca radical de cele specifice cultului Legii Vechi, acestea din urma fiind preinchipuirea celor dintai, asa dupa cum jertfele de la templul iudaic

prefigurau marea jertfă a Fiului lui Dumnezeu de pe Golgota, reinnoita și actualizată astăzi în chip nesângeros în jertfa liturgică sau jertfa euharistică a Sfintei Liturghii. Din această cauză, toate vestimentele preoțesti sunt confecționate din materiale scumpe, strălucitoare și împodobite cu semnul Sfintei Cruci (Efes. II, 16) care este marturia concretă a jertfei, a biruinei asupra morții și a păcatului și totodată cinstea și lauda noastră a creștinilor (Gal. VI, 14). Un alt temel al utilizării vestimentelor liturgice în cultul divin al Bisericii creștine îl constituie natura și demnitatea sacerdotului divin. Preoții sunt slujitorii Dumnezeului Celui Prea înalt și ei servesc cele sfinte în numele și cu puterea lui Hristos, izvorul preoției harice. Ei nu se pot apropia de Dumnezeu decât într-o dispoziție sufletească corespunzătoare cu înălțimea sacerdotului divin și cu vestimente special adaptate, ca să fie în concordanță cu această dispoziție și cu importanța misiunii lor sacre.

Deși este incontestabilă originea apostolică a vestimentelor liturgice, totuși nu avem suficiente argumente despre existența lor în primele trei secole, datorită persecuțiilor dezlănțuite de împărații păgâni împotriva creștinilor care au cauzat mari pierderi și deservicii Bisericii: prigonirea clericilor, distrugerea sfintelor locașuri, arderea cartilor de cult, înstrăinarea și profanarea obiectelor liturgice etc.

Mântuitorul nostru Iisus Hristos nu a dat Apostolilor nici o poruncă expresă cu privire la vestimente, ci dimpotrivă, a recomandat acestora simplitatea îmbrăcăminte (Matei X, 10; Marcu VI, 9). Temelul teologic al întrebuintării vestimentelor preoțesti rămâne tot Vechiul Testament. Ele au intrat în uzul și practica de cult a Noului Testament cu o nouă semnificație, raportată la viața și activitatea Mântuitorului, care așa după cum știm, n-a venit să strice Legea, ci să o împlinească (Matei V, 17). Oricum, nu încapă îndoială că în epoca primară a Bisericii creștine, clericii se prezentau în fața sfântului altar învestimentați în haine de sarbătoare a caror formă a rămas necunoscută. Aceste haine se crede că erau albe sau de culoare deschisă, simbolul nevinovăției creștinilor și aveau forma unei tunici lungi, iar pe deasupra o mantie grecească numită felon sau palium. Culoarea albă se pare că s-a întrebuintat la vestimentele liturgice până prin secolul IX, când a început să se introducă treptat și alte culori.

Cea mai veche mențiune despre existența vestimentelor sacerdotale în veacul apostolic o întâlnim în mesajul pe care Sfântul Apostol Pavel îl transmite ucenicului său Timotei, în care îl roagă să-i aducă felonul pe care l-a lăsat în Troia. "Când vei veni adu-mi felonul pe care l-am lăsat în Troada, la Carp, precum și cartile mai ales pergamentele" (II Tim. IV, 13). De asemenea, un felon al Sfântului Apostol Pavel s-a aflat în Antiohia, iar despre Sfântul Grigorie Dialogul ni se spune că avea cu sine o haină preoțească a Sfântului Evanghelist Ioan, după cum istoricește Diaconul Ioan în cartea a 23-a a vieții acestui sfânt ierarh la cap. 59.

Începând cu secolul IV, marturiile scrise despre folosirea vestimentelor sfinte la serviciul divin sunt tot mai numeroase, ceea ce dovedește că ele au intrat frecvent în uzul liturgic. Astfel, în cuvântarea ținută cu ocazia sfântirii unei biserici din Tir, episcopul Eusebiu al Cezareei se adresează astfel slujitorilor participanți la această festivitate: "O! voi iubitorilor de Dumnezeu preoți îmbracați în odăjdiile cele sfinte, împodobiți cu cununa cerească a mării, unși cu ungerea cea dumnezeiască, purtând îmbrăcăminte preoțească a Duhului Sfânt".... Dar un text și mai evident care atestă întrebuintarea vestimentelor sacerdotale pentru savarsirea cultului îl găsim în predica ocazională a Sfântului Grigorie de Nazianz rostită cu ocazia hirotonirii sale în treapta de episcop. Cu acest prilej, sfântul s-a adresat astfel către episcopul sfântitor: "Acum mă ungi, sfinte părinte, mă îmbracă cu haina lungă și pui pe capul meu cununa".

Istoricul Sozomen ne spune că vrăjmasii Sfântului Ioan Gura de Aur, după ce acesta fusese depus din scaun, au intrat în noaptea de Paști în biserică și "au maltratat pe preoți și pe diaconi și i-au scos afară, deși aceștia erau îmbracați în vestimente sacerdotale". O altă informație ne-o oferă episcopul Teodoret al Cirului care spune că împăratul Constantin cel Mare a cumpărat vestimente scumpe pentru biserică învierii zidită de el în Ierusalim și a poruncit episcopului Macarie să le poarte la sarbătoria Botezului Domnului.

Din cele expuse până acum, putem conchide, că în primele veacuri creștine, sfântii slujitori savarseau serviciul divin îmbracați în haine deosebite, consacrate numai în scopul oficierei slujbelor bisericesti. Acestea erau curate, erau haine de sarbătoare, în genul de culoare albă.

Unele din aceste vestimente erau confecționate după modelul celor din Vechiul Testament, iar altele erau lucrate în

concordanta cu intrebuintarea lor in cult si cu intelesul lor tainic (simbolic) care li s-a atribuit in decursul timpului de catre cei mai autorizati interpreti ai cultului. Semnul distinctiv prin care se deosebesc aceste vesminte de hainele obisnuite era chipul Sfintei Cruci brodat sau zugravit pe ele. Cu timpul, o data cu dezvoltarea treptata a serviciului divin si vesmintele liturgice incep sa se diversifice si sa devina mai impodobite, pentru a atrage prin fastul si solemnitatea cultului pe cei inca neconvertiti la crestinism. Asistam prin urmare, la un proces de adaptare, fixare si diferentiere a vesmintelor liturgice in conformitate cu functiunile cultice ale celor trei trepte ale clerului.

Acest proces s-a desfasurat lent si poate fi periodizat astfel: prima epoca cuprinde inceputurile crestinismului si se extinde pana la sfarsitul secolului al IV-lea; a doua epoca se intinde pana in secolul al IX-lea, a treia epoca, pana in secolul al XV-lea, cand avem si primele mentiuni mai detaliate asupra vesmintelor liturgice; a patra epoca se intinde din secolul al XV-lea pana in prezent. Abia in secolul IV se clarifica notiunea de vesminte cu caracter pur sacramental, distincte de imbracamintea obisnuita folosita numai in cultul divin si sfintite printr-un ritual deosebit. Acest fapt este confirmat si de Fericitul Ieronim care spune ca "religia dumnezeiasca are un vesmant in sfintele slujbe si altul in relatiile de toate zilele".

Pana in secolul IV intalnim numai trei categorii de vesminte si anume: tunica, stiharul si felonul; incepand din secolul IV intalnim orarul diaconesc, mentionat in canoanele 22 si 23 ale sinodului local din Laodicea si omoforul arhieresc pomenit pentru prima data cu ocazia lucrarilor Sinodului I Ecumenic de la Niceea (325) cand Sfantul Ierarh Nicolae, dupa ce il infruntase si il palmuise pe ereticul Arie, i se luasera insigne arhieresti: Evanghelia si omoforul, iar dupa scurt timp, insusi Mantuitorul si Maica Domnului i le-au daruit printr-o minune neobisnuita. In secolul VIII in comentariul liturgic al Sfantului Gherman, Patriarhul Constantinopolului, gasim precizate urmatoarele vesminte: stihar si orar pentru diacon; stihar, epitrahil, brau si felon pentru preoti, si stihar, brau, epitrahil, felon si omofor pentru arhieri. In opera liturgica a Sfantului Simeon al Tesalonicului (sec. XV) gasim specificate vesminte noi cum ar fi: manecute pentru preoti si arhieri si celelalte distinctii specifice treptei arhieresti si anume: sacosul sau polistavrosul, bedernita, mantia, toiagul, crucea pectorala si engolpionul. In privinta culorii vesmintelor, la inceput predomina culoarea alba ca simbol al curatiei si al sfinteniei slujitorilor si totodata a cinstei cu care erau investiti acestia, precum si a bucuriei spirituale si a luminii darului Sfantului Duh. Mai tarziu insa, incepand din sec. IV inainte, au inceput sa fie adoptate si alte culori: cea rosie, simbolizand sangele varsat de Mantuitorul si de sfintii martiri care si-au dat viata pentru credinta si cea neagra sau purpurie specifica zilelor de post si slujbelor funebre, simbolizand cainta si intristarea. Culoarea verde este simbolul nadejdii in dobandirea fericirii vesnice pe care am castigat-o prin mijlocirea Domnului nostru Iisus Hristos si darul Sfantului Duh.

In cultul Bisericii Ortodoxe exista trei categorii de vesminte liturgice corespunzatoare celor trei trepte ierarhice.

- a) Pentru treapta de diacon avem aceste vesminte: stiharul, manecutele si orarul.
- b) Pentru cea de preot: stiharul, epitrahilul, braul, manecutele si felonul sau sfta.
- c) Pentru cea de arhiepiscop: stiharul, epitrahilul, braul, manecutele, bedernita sau epigonatul, sacosul si omoforul. La savarsirea serviciilor liturgice arhiepiscopul mai poarta si cateva insigne cum ar fi: mantia, crucea, engolpionul, mitra, toiagul arhieresc, dicherul si tricherul.

Vesminte diaconesti

Cel dintai vesmant sacerdotal comun celor trei trepte clericale este stiharul. Acesta este un vesmant lung, cu maneci largi care acopera tot corpul de la grumaz pana la picioare, asemanator tunicilor greco-romane

si vesmintelor preotesti din Vechiul Testament. Dupa constructie, el corespunde tunicii lui Aaron, pentru care motiv si Biserica crestina l-a insusit de timpuriu in cultul ei. La inceput se confectiona din lana si era de culoare alba, insemnand curatia si nevinovatia vietii si bucuria spirituala a persoanelor sfintite. Denumirea de stihar deriva de la verbul grecesc *crtiza*) care inseamna a umbla cu tact si cu masura, "pentru ca stiharul fiind lung, pana la pamant, ca si tunică lui Aaron, face ca persoana invesmantata cu dansul, sa umble regulat in timpul serviciului divin si nu cum s-ar intampla". In cultul divin, stiharul nu se foloseste decat la oficierea Sfintei Liturghii, cu exceptia stiharului diaconesc, care trebuie imbracat ori de cate ori acesta slujeste si este mai gros si mai ornamental decat cel preotesc.

In primele veacuri crestine, stiharul se confectiona dintr-un material alb, din care motiv se mai numea si alba. Astazi se confectioneaza mai ales din material de culoare galbena sau rosie, simbolizand sangele Domnului varsat pe cruce pentru mantuirea noastra. "Stiharul alb inchipuie stralucirea dumnezeiestii lumini, iar raurile (care impodobesc materia stiharului) inchipuie sangele si apa care au curs din dumnezeiasca coasta a Domnului". Unii liturgisti sustin ca stiharul trebuie confectionat din "materie alba stralucitoare, sau din panza de in inalbita pentru ca el reprezinta mai intai de toate giulgiul cel curat, cu care s-a infasurat Dumnezeiescul trup al Mantuitorului cand s-a pus in mormant".

Dupa Sfantul Simeon al Tesalonicului, "stiharul alb inseamna lumina lui Dumnezeu si curatia", adica, pe de o parte, simbolizeaza "lumina cea stralucitoare a Dumnezeirii lui Hristos, care s-a vazut la slavita Sa schimbare la fata pe muntele Taborului si a facut hainele Lui albe ca lumina", iar pe de alta parte curatia vietii sacerdotale, asa cum reiese din continutul rugaciunii pe care o rostesc slujitorii in momentul imbracarii: "Bucura-se-va sufletul meu intru Domnul ca m-a imbracat cu vesmantul mantuirii si cu haina veseliei m-a impodobit" (Isaia LXI, 10). Textul rugaciunii exprima nu atat sensul de imbracare, cat mai ales acela de acoperire cu podoaba nevinovatiei si curatiei vietii pentru momentul sublim al slujirii sale.

Cand il raportam la functiunea diaconului in cult, stiharul reprezinta stralucirea si curatia spirituala a ingerilor, fiindca in oficiul lor liturgic diaconii inchipuie pe ingerii care s-au aratat in vesminte albe stralucitoare la invierea Domnului (Luca XXIV, 4) si in momentul inaltarii Sale la cer (Matei XXVII, 2).

La preoti, "stiharul alb arata felul de viata stralucita a preotului", iar la arhieriei semnifica "imbracamintea cea luminata a nestricacii si a sfinteniei, curatia si luminarea lui Iisus si stralucirea si curatia ingerilor". Daca este de culoare alba inseamna lumina lui Dumnezeu si curatia vietii lui Iisus pe care trebuie sa o imite slujitorul, iar daca este de culoare rosie, simbolizeaza "patima cuvintului Care S-a intrupat si si-a varsat sangele pentru noi".

Al doilea vesmant liturgic specific numai diaconilor este orarul. El are forma unei fasii lungi de stofa brodata cu ornamente (cruci, ingeri, floricele), care se poarta pe umarul stang, atarnand in fata si in spate, peste stihar. Cea mai veche marturie despre intrebuintarea orarului in cult o intalnim in canoanele 22 si 23 ale sinodului din Laodiceea (364), in care se specifica ca acest vesmant este distinctiv si exclusiv diaconilor si ca ipodiaconilor, anagnostilor

(citetilor) si psaltilor nu le este ingaduit sa-l poarte.

Діаконъ въ облаченіи

Орарь

Поручи

Стихарь

Materialul din care se confectiona se pare ca era din panza de in. In prezent, el are de obicei culoarea stiharului diaconesc si se confectioneaza din aceeași stofa ca si stiharul.

Cat priveste originea si semnificatia simbolica, i s-au dat mai multe interpretari, derivate fiecare in parte din etimologia cuvintului. Dupa unii, denumirea de orar ar proveni de la termenul latinesc *os*, *oris*, care inseamna

gura, fiindcă "la începutul creștinismului, orarul era o fasie de stofă, pe care diaconul o ținea pe umăr când împartasea pe creștini și cu ea ștergea pe fiecare din cei cuminecați".

După unii canonisti ortodocși, cum ar fi Teodor Balsamon și Matei Vlastare, denumirea orarului ar deriva de la verbul grecesc *opdco* (a vedea, a observa), pentru că cei ce poartă orarul trebuie să fie cu luare aminte la cele ce se întâmplă în sfântul locaș și la savarsirea Sfintelor Taine. Cea mai plauzibilă explicație acceptată în unanimitate de aproape toți liturgistii, este aceea că termenul de orar provine de la verbul latinesc *oro*, *orare* (a se ruga), fiindcă prin acest vesmant se dădea semnalul începerii rugăciunii obștești, credincioșii fiind atenționați în acest moment, prin ridicarea în sus a orarului ținut de către diaconi cu cele trei degete ale mâinii drepte.

Practica aceasta este preluată din cultul Vechiului Testament, unde mai marele sinagogii, după ce citea câteva fragmente din Lege, din profeți sau din psalmi, ridica în sus o bucată de panză, stand în poziție verticală pe un loc înalt, pentru că poporul, avertizat prin acest semn, să exclame de fiecare dată cuvântul: "Amin". Cu acest scop a fost introdus orarul în Biserica creștină. El a reprezentat la început acea panză subțire, albă, îngustă și lungă, pe care o purtau diaconii în mână pentru a da semnalul la rugăciune și pentru a atrage atenția sfinților slujitori asupra momentelor importante ce urmau să decurgă în rândul lucrărilor și slujbelor sfinte din cadrul serviciului divin public.

Reprezentând o distincție a treptei ierarhice a diaconiei, "orarul închipuie darul și puterea care s-a dat diaconilor de a face rugăciunile ecteniilor".

După opinia celor mai autorizați specialiști, orarul este pus în analogie cu chipul și slujirea ingerilor care zboară neîncetat în jurul tronului ceresc, slujind Domnului. "După părerea Sfântului Ioan Gura de Aur și a altor Părinți ai Bisericii, orarul la diaconi se aseamănă cu aripile ingerilor și înseamnă pregătirea slujitorului la împlinirea voinței lui Dumnezeu". Același lucru îl spune și Sfântul Simeon al Tesalonicului, referindu-se la forma și simbolismul orarului. El afirmă că "orarul arată firea cea nevăzută a ingerilor și atarnând pe umeri însemnează aripi; pe el este scris întreită sfânta cântare a ingerilor (Sfânt, Sfânt, Sfânt, Domnul Savaot...)".

În timpul Sfintei Liturghii, înainte de ecfonisul "Să luăm aminte Sfintele Sfintilor", diaconii își încrucisează orarul închipuind pe serafimii cei cu câte șase aripi care "cu două aripi își acopera fetele lor, cu două picioarele, iar cu două zburând, striga: Sfânt, Sfânt, Sfânt"... Reprezentând simbolic pe heruvimi și pe serafimi, care se apropie cu teama și cu sfîntenie de tronul lui Dumnezeu, diaconii arată și ei la rândul lor, că se apropie de momentul solemn al împărtășirii cu inima smerită și neprihanită, cu curăție și sfințenie, cu temere de cele sfinte și cu sufletele pătrunse de semnificația adâncă a Tainelor celor sfinte, asemenea ingerilor mării care slujesc cu frică și cu cutremur înaintea scaunului Celui Preaînalt.

Sfântul Gherman al Constantinopolului afirmă că "orarul arată smerenia lui Hristos pe care a dovedit-o la spălarea picioarelor Ucenicilor".

Din categoria vesmintelor comune celor trei trepte ierarhice mai fac parte și manecutele. Ele se prezintă ca două manșete cu care slujitorul strânge marginea manecilor stiharului pentru a ușura flexibilitatea mâinilor. Neavând un corespondent între vesmintele slujitorului din Vechiul Testament, manecutele au fost introduse destul de târziu în cultul creștin, mai mult din motive de ordin practic, pentru a nu-i stânjeni pe slujitori în îndeplinirea acțiunilor rituale în timpul Sfintei Liturghii.

În legătură cu originea lor, cei mai mulți specialiști înclin să creadă că ele au evoluat din garniturile sau benzile de broderie cu care erau împodobite manecile stiharului, în special al arhierilor. Cu timpul, aceste garnituri s-au detașat de manecile stiharului, capătând o formă distinctă și devenind un vesmant independent de acesta, având aspectul unor manșete care servesc la strângerea marginilor stiharului, iar la diaconi a reverendei. Acesită din urmăle îmbracă numai când participă la oficierea Sfintei Liturghii. Faptul că diaconii nu prezintă manecutele, spre a fi binecuvântate de către preot sau arhieru, odată cu stiharul și orarul este un indiciu că ele sunt de origine mai nouă, iar în perioada când nu se generalizase încă la toți slujitorii, nici Liturghiile nu prescrieseră îndrumări și rugăciuni speciale pentru ele. Cea dintâi mențiune despre existența și folosirea manecutelor în forma și denumirea

de azi o avem din anul 1054, in scrisoarea patriarhului Petru al Antiohiei catre patriarhul Mihail Cerularie al Constantinopolului, in care se precizeaza ca dreptul de a purta manecute le revine numai arhierilor, iar preotilor si egumenilor nu le este ingaduit sa le poarte.

Abia dupa anul 1400 s-a permis sa fie folosite si de preoti, iar incepand din sec. al XVI-lea si de diaconi.

Cat priveste semnificatia simbolica, manecutele insemna puterea lui Dumnezeu care intareste pe cei ce savarsesc cele sfinte asa cum reiese din rugaciunea ce se rosteste la imbracarea cu manecuta dreapta: "Dreapta Ta, Doamne, s-a preaslavit intru tarie, mana Ta cea dreapta a sfaramat pe vrajmasi si cu multimea slavei Tale ai zdrobit pe cei potrivnici".

Unii talcuitori ai cultului spun ca manecutele ne amintesc de legaturile cu care au fost legate preacuratele maini ale Domnului nostru Iisus Hristos in timpul sfintelor Sale patimi cand a fost purtat in procesiune de la Ana la Caiafa si la curtea judecatorului Pilat, iar "snururile (cu care se strang ele la maneci) simbolizeaza sangele care a curs din coasta lui Hristos de pe Cruce".

Ambele semnificatii simbolice le intalnim si in opera liturgica a Sfantului Simeon al Tesalonicului care spune astfel: "Manecutele inchipuiesc lucrarea lui Dumnezeu cea atotfacatoare... si legaturile mainilor Mantuitorului cu care legat fiind, a fost dus la Pilat".

Din cele relatate pana aici, rezulta ca invesmantarea sacra constituie un moment solemn in cadrul cultului divin public ortodox si acest ritual reflecta cat se poate de fidel raportul existent intre harul sfintitor transmis prin Taina Hirotoniei si formele concrete de manifestare ale cultului. De aici deriva si grija deosebita fata de vesmant in sine si pregatirea corespunzatoare pentru momentul invesmentarii, ca forma de cult.

De fiecare data cand se invesmanteaza, diaconul trebuie sa aiba in minte si in suflet sensul adanc si semnificatia simbolica a slujirii sale, care este asemenea celei ingeresti, iar sfintele vesminte care il acopera reprezinta podoaba curatiei harului.

Vesmintele preotesti

Cealalta treapta clericala, preotia, este o dregatorie mai inalta, o misiune mai grea si plina de raspundere, preotul fiind mijlocitor intre Dumnezeu si oameni, administrator al harului divin, luminator si povatuitor al credinciosilor pe calea mantuirii. De aceea si starea lui sufleteasca trebuie sa fie in concordanta cu inaltimea sacerdotiului sau, pentru ca in oficiul de liturghisitor, preotul imbracat in vesmantul luminos al bucuriei nu mai vorbeste omeneste, ci dumnezeieste: "Daca vorbeste cineva, cuvintele lui sa fie ca ale lui Dumnezeu; daca slujeste cineva, slujba lui sa fie ca din puterea pe care o da Dumnezeu, pentru ca in toate Dumnezeu sa Se slaveasca prin Iisus Hristos, Caruia ii este slava si stapanirea in vecii vecilor" (I Petru IV, 11).

Insasi vesmintele liturgice cu care este impodobit dau preotului maretie, demnitate, prestanta si creeaza acea stare de spirit care il transpune in ordinea sacralului si il introduce in sfera realitatii dumnezeiesti. Vesmintele preotesti sunt in numar de cinci: Stiharul, manecutele, epitrahilul, braul si felonul sau sfitia si sunt in stransa legatura cu functia harismatica a preotului, adica cu rolul sau de organ sfintitor al vietii credinciosilor.

"Preotul se imbraca cu cinci vesminte, fiind si el desavarsit si ca unul ce are dar lucrator de sfintire, caci cinci sunt desavarsitele simtiri ale trupului si cinci puteri ale sufletului pe care si preotul le sfinteste, botezand si sfintind pe om".

Vesmantul cel mai important al slujirii preotesti este epitrahilul. Fara epitrahil nici preotul si nici arhiereul nu pot savarsi nici un serviciu religios. Denumirea sa deriva de la doua cuvinte grecesti care explica modul folosirii lui in cult. Cu acest vesmant binecuvinteaza preotul casele enoriasilor cu ocazia molitfei posturilor de peste an si sub poala lui mii de credinciosi si-au gasit alinarea si linistea constiintei cand si-au descarcat sufletul de povara pacatelor in scaunul sfant al spovedaniei. La origine, epitrahilul a provenit din orarul diaconesc trecut peste grumaz si atarnand in jos, cu ambele capete ale acestuia. Talcuind actul liturgic al hirotoniei diaconului in treapta de preot, Sfantul Simeon al Tesalonicului spune ca episcopul hirotonisitor ia in acel moment orarul de pe umarul stang si il pune pe umarul drept in jurul grumazului pentru ca in felul acesta, ambele capete ale orarului sa vina in fata si sa formeze un epitrahil, "ceea ce face ca cel hirotonit sa fie ca intr-un jug". Orarul transformat acum in epitrahil arata semnul preotiei depline, care confera noului hirotonit calitatea si puterea de a savarsi Sfintele Taine. Unii liturghisti afirma ca, "provenienta epitrahilului preotesc din orarul diaconesc arata ca de la preot nu se va lua darul diaconiei si ca el, in lipsa diaconului, indeplineste si functiunea aceasta", iar altii sustin ca "epi-trahilul tine locul punerii mainilor apostolilor pe capetele credinciosilor, prin care acestia luau Duhul Sfant, de unde vine si uzul de a pune epi-trahilul pe cap, cand se face pentru ei vreo rugaciune".

El simbolizeaza, "jugul cel dulce al lui Hristos pe care il poarta preotul pe amandoua umere" potrivit poruncii Mantuitorului (Matei XI, 29).

Insemnatatea simbolica a epitrahilului se mai desprinde si din rugaciunea ce se rosteste la imbracarea lui: "Binecuvantat este Dumnezeu Cel ce varsa harul Sau peste preotii Sai..." Potrivit acestei formule, epitrahilul simbolizeaza "darul cel de sus", darul Duhului Sfant revarsat asupra preotului pentru a-l invrednici sa slujeasca cele sfinte in Biserica lui Hristos. Toate aceste semnificatii sunt redate si de Sfintii Parinti in comentariile lor. Dupa Sfantul Simeon al Tesalonicului "epitrahilul insemna darul cel de sus care se pogoara pe cap, ca mirul, precum zice David, care se pogoara pe marginea vesmintelor.

El insemna si jugul cel bun al lui Hristos, iar precum zic unii insemna pe Hristos cand il trageau la patima purtandu-Si Crucea pe umeri, ca si preotul s-a invrednicit a lucra Tainele patimii". Dupa Sfantul Gherman al Constantinopolului, epitrahilul inchipuie funia cu care a fost legat Mantuitorul in noaptea arestarii Sale. "Partea dreapta a epitrahilului ne infatiseaza trestia pe care I-au dat-o batjocoritorii in mana dreapta lui Hristos, iar partea cea stanga simbolizeaza povara Crucii purtata pe umerii Lui".

Pentru arhierei, cel mai semnificativ vesmant nu este epitrahilul, ci omoforul pe care-l pune deasupra epitrahilului cand participa la anumite slujbe bisericesci, in afara Sfintei Liturghii. Peste stihar si epitrahil, preotul si arhiereul se incing cu braul, o fasie de stofa ingusta prelungita la capete cu doua panglici, cu ajutorul carora slujitorii isi strang stiharul

impresurul corpului ca sa fie mai comozi si mai indemanatici in indeplinirea lucrarilor sfinte.

Braul il gasim in intrebuintare si la popoarele antice, in special la cele orientale care purtau vesminte lungi si largi. Originea lui urca pana in epoca Vechiului Testament, avand corespondent intre vesmintele sacerdotale de la cortul sfant, cingatoarea lui Aaron pe care o purta la piept spre a insemna demnitatea si curatia slujirii (Ies. XXVII, 6, 14, 39). Referindu-se la activitatea mesianica, profetul Isaia ii da o interpretare simbolica si tipologica acestui vesmant: "Dreptatea va fi ca o cingatoare pentru rarunchii Lui si credinciosia ca un brau peste coapsele Lui" (Isaia XI, 5). in viziunea Sfantului Ioan Evanghelistul, descrisa in Apocalipsa (I, 13), "Fiul Omului era imbracat in vesmant lung pana la picioare si incins pe sub san cu brau de aur".

Ca vesmant liturgic, braul a fost introdus in cultul crestin incepand cu secolul V si i s-au atribuit in timp o multitudine de sensuri simbolice. Mai intai de toate, el reprezinta simbolul puterii divine care intareste pe slujitor in savarsirea actelor de cult si a tuturor lucrarilor sfintitoare asa cum reiese din rugaciunea pe care o rosteste atunci cand acesta se incinge cu el: "Binecuvantat este Dumnezeu, Cel ce ma incinge cu putere si a facut fara prihana calea mea, Cel ce intocmeste picioarele mele ca ale cerbului si peste cele inalte ma pune" (Ps. XVII, 35-36). El mai inchipuie taria si virtutea preotului, precum si curatia trupului si sfintirea lui. "Braul este buna frumusețe a lui Hristos, care este incins cu puterea Dumnezeirii", dupa cum spune Sfantul Simeon al Tesalonicului: "Braul inchipuie puterea cea de la Dumnezeu ce I s-a dat (arhiereului si preotului) pe mijlocul sau" si totodata "lucrul de slujire, ca cel ce slujeste se incinge si de asemenea, mai arata si curatia care se afla la rarunchi si la vintre". In concluzie, asa cum spune si Sfantul Gherman patriarhul Constantinopolului, "braul pe care il incinge preotul infatiseaza buna-cuviinta cu care Hristos, imparatind Si-a incins puterea mareata a Dumnezeirii", iar dupa unii liturgisti, "el mai insemna si slujirea lui Hristos care S-a incins cu fota spre a sluji ucenicilor Sai", cand le-a spalat picioarele la Cina cea de Taina (I Ioan XII, 4-5).

Al treilea vesmant liturgic specific numai preotilor este felonul sau sfită. Acesta aminteste de mantaua sau pelerina pe care o purta Mantuitorul si Sfintii Apostoli si care la evrei si in lumea greco-romana era in uz general ca un supravestmant iara maneci care acoperea tot corpul, cunoscut sub numele de asa-zisa toga

antica. Disparand cu vremea din vestimentatia zilnica, felonul s-a pastrat numai intre vesmintele liturgice ale slujitorilor bisericesci. Nu se stie exact timpul in care felonul a fost scos din uzul profan si a devenit vesmant consacrat sfintilor slujitori. Este posibil ca acest proces sa se fi desfasurat lent si nu in mod uniform peste tot. in perioada dintre secolul V si pana in secolul XV, felonul era un vesmant comun atat preotilor cat si arhiereilor de toate gradele (episcopi, mitropoliti, patriarhi).

Incepand cu secolul XI, feloanele apar ornamentate cu cruci. Dupa marturia Sfantului Simeon al Tesalonicului, felonul epis-copilor era impodobit cu o cruce, iar cel al mitropolitilor si al patriarhilor cu mai multe cruci, primind denumirea de polistavros. In reprezentarile picturale de la biserica Sfantul Nicolae Domnesc din Curtea de Arges zidita in secolul XIV apar zugraviti episcopi imbracati cu astfel de feloane.

La inceput, culoarea felonului a fost alba, insemnand "curatia, sfintenia si imbracarea dumnezeiestii slave, caci Dumnezeu este lumina si se imbraca cu lumina ca si cu un vesmant". Neavand maneci el mai inchipuie si hlamida rosie cu care a fost imbracat Mantuitorul in curtea lui Pilat in semn de batjocura (Matei XXVII, 38), iar pentru ca

acopera tot corpul simbolizeaza puterea cea atotcuprinzatoare si atotpurtoare de grija a lui Dumnezeu, cu care El imbraca si pe preoti ca slujitori ai Sai.

Ca si celelalte vesminte preotesti si felonul are o insemnatate simbolica raportata cu precadere la patimile, moartea si invierea Mantuitorului. El inchipuie patimile Mantuitorului, Care prin suferintele Sale a indeplinit dreptatea vesnica eliberand pe oameni din robia pacatului si a mortii. "Faptul ca preotii umbla deschisi cu feloanele arata ca si Hristos, pornind spre rastignirea pe Cruce, tot asa isi purta Crucea Sa", spune un mare interpret al Liturghiei Ortodoxe. De aceea, pe spatele felonului se brodeaza sau se aplica, de regula o cruce in florata, incadrata intr-un cerc sau intr-un chenar.

Felonul simbolizeaza harul, puterea, dreptatea si sfintenia lui Dumnezeu asa cum reiese din formula pe care o rosteste preotul slujitor in momentul imbracarii cu el: "Preotii Tai, Doamne, se vor imbraca intru dreptate si cuviosii Tai, intru bucurie, se vor bucura, totdeauna..." (Ps. CXXXI, 9). El mai insemna si haina lunga a botezului, purtata de neofiti, adica a celor de curand botezati care au fost renascuti "prin apa si prin duh" (Ioan III, 5) la viata cea noua in Hristos, caci dupa liturghistii mai noi, "felonul este icoana vietii, adica: a intruparii, a patimii si a invierii Domnului nostru Iisus Hristos (momente) ce se pomenesc si se innoiesc la Sfanta Liturghie. Bucuria invierii se inchipuie prin campul alb al felonului, intruparea se arata prin semnul Vitleemului la poale, iar patima si moartea lui Iisus Hristos se inchipuie prin crucea de la spate".

Frumusetea si importanta simbolismului liturgic al sfintelor vesminte ne dezvaluie sublimitatea si maretia misiunii sacerdotale de care preotul trebuie sa fie patruns si sensibilizat pana in adancul constiintei sale. Din respect si evlavie fata de cele sfinte el trebuie sa se prezinte in sfantul altar intr-o tinuta vestimentara demna, decanta si cuviincioasa, imbracat in odajdii curate, integre si ingrijite, iar cat priveste oficierea slujbelor, este dator sa le savarseasca dupa toata randuiala, calm, linistit, degajat, cu inima sincera si iubitoare, cu fata senina si duh umilit, participand efectiv la ele cu toata fiinta si traind momentul sacru cu toata intensitatea si caldura sufletului, incat fiecare clipa de rugaciune sa constituie pentru el si pentru credinciosii sai o treapta de inaltare spirituala spre piscurile cele mai inalte ale traiirii duhovnicesti.

Vesmintele si insignele arhieresti

Vesmintele liturgice ale arhierelui se deosebesc de cele ale preotului si ale diaconului prin forma si marimea lor caracteristica, prin calitatea deosebita a materialului si mai ales prin frumusetea si podoaba lor exterioara impunatoare, aspecte ce denota stralucirea si superioritatea demnitatii arhieresti.

In calitate de urmas direct al Sfantilor Apostoli, arhieretul exercita toate functiunile liturgice din cult, iar liturghisirea sa reprezinta chipul cel mai inalt al slujirii noastre cultice. Din acest motiv, el este protosul adunarii liturgice atat in momentul cand slujeste in sobor de preoti si diaconi, cat si atunci cand sta asezat in strana arhierasca, in ambele cazuri, rezervan-du-i-se anumite ecfonise si formule liturgice de binecuvantare proprii, cum ar fi "Pace tuturor", "Harul Domnului nostru Iisus Hristos si dragostea lui Dumnezeu Tatal si impartasirea Sfantului Duh sa fie cu voi cu toti", "Si sa fie milele Marelui Dumnezeu si Mantuitorului nostru Iisus Hristos cu voi cu toti" etc.

Slujirea liturgica a arhierelui in biserica in mijlocul clerului si a credinciosilor pe care ii pastoreste reflecta chipul celei mai inalte slujiri a Mantuitorului nostru Iisus Hristos "arhieretul cel vesnic" (Evr. IX, 14) si ilustreaza complexitatea marii sale raspundri spirituale de parinte sufletesc, detinator al harului preotiei in gradul cel mai inalt.

Avand plenitudinea harului sfintitor, arhieretul are dreptul de a purta toate vesmintele liturgice existente in cultul ortodox, afara de orarul diaconesc pe care il poarta totusi, preinchipuit sub forma dubla a epitrachilului. Felonul preotesec este inlocuit de sacos, care, impreuna cu omoforul au devenit vesmintele sacerdotale specifice treptei arhieresti. Deci, in total, asa cum precizeaza si Sfantul Simeon al Tesalonicului, vesmintele arhierelui sunt sapte la numar, preinchipuind cele sapte daruri ale Sfantului Duh si el le enumera in ordinea urmatoare: stiharul, epitrachilul, braul, bedernita, manecutele, sacosul (polistravosul) si omoforul. "Toate impreuna insumeaza umanitatea lui Hristos si cele ce sunt ale omenirii; fiecare in parte avand insemnatatea sa".

Pe langa vesmintele propriu-zise, arhieretul mai foloseste in slujirea sa si alte vesminte, cum ar fi mantia si mitra, precum si unele distinctii, insigne sau ornate corespunzatoare treptei arhieresti si anume: engolpionul, crucea pectorala, dichero-tricherele si vulturul (potnoja).

Sacosul este un vesmant lat in forma de sac, cu maneci scurte si largi, pe care arhierelui il imbraca peste stihar, dupa ce si-au pus pe ei epitrachilul, manecutele si braul. in Biserica primara nu a existat acest vesmant si arhierelui oficial serviciile divine imbracati numai in felon, care asa cum am mentionat anterior, a fost introdus in cult mai de timpuriu. Despre originea acestui vesmant nu prea avem date suficiente si precise. Majoritatea liturgistilor sustin ca la inceput, sacosul a fost un vesmant imparatesc cunoscut sub numele de dalmatica, fiindca a fost imprumutat de imparatii romani de la dalmati si ei il purtau numai in ziua consacrarii lor si la anumite ceremonii publice. Era de culoare alba, infrumusetat cu broderii de aur si de purpura. Dupa opinia altor liturghisti, imparatii crestini imbracau acest vesmant in semn de pocainta, pentru a-si exprima umilinta lor inaintea imparatului imparatilor. Asa se explica faptul de ce aceasta uniforma imparateasca a fost introdusa asa de repede in randul vesmintelor sfinte. In semn de pretuire si cinstire deosebita, imparatii bizantini au daruit acest vesmant patriarhilor de Constantinopol, iar acestia la randul lor, il imbracau numai la cele trei mari sarbatori ale anului: Nasterea Domnului, invierea si Cincizecimea, fapt atestat documentar ca practica generala, incepand cu sec. al XII-lea.

Dupa alte marturii, chiar imparatul Constantin cel Mare i-ar fi daruit episcopului Macarie al Ierusalimului un sacos, in semn de veneratie iar mai tarziu, Sfantul Ioan Gura de Aur, arhiepiscopul Constantinopolului il adopta in mod definitiv ca vesmant liturgic, fiindca il incomoda felonul fara maneci atunci cand predica. Incepand cu secolul VI,

sacosul a inceput sa fie purtat si de Silvestru, papa Romei si de patriarhul Alexandriei iar in secolul al IX-lea i s-a modificat putin forma, desfacandu-i-se marginile laterale si adaugandu-i-se in ambele parti clopotei de aur, dupa imitatiea vesmantului arhieresc (meilul) din Vechiul Testament (Ies. XXVIII, 31-35 si XXXIX, 25-26). In secolul XIII sacosul incepe sa fie purtat si de exarhi, adica de arhiepiscopii care isi aveau resedinta in cele mai reprezentative si mai importante centre urbane ale Imperiului bizantin (Corint, Tesalonic, Heracleea, Cezareea, Efes) iar in secolele urmatoare (XIV-XV) li se ingaduie si mitropolitilor sa-l poarte si abia din secolul XVIII devine vesmant general valabil pentru toti arhieriei.

Intr-un Sbornic tiparit de mitropolitul Gheorghe (al Moldovei), la Iasi in 1723, se spune ca in trecerea sa prin Moldova, in timpul domniei lui Alexandru cel Bun (pe la anul 1434), imparatul bizantin Ioan al VIII-lea Paleologul i-a darut lui Iosif Musat, primul mitropolit al Moldovei "o mitra si cel dintai sacos, in locul felonului intrebuintat pana atunci".

Sacosul este simbolul umilintei si al caintei care trebuie sa caracterizeze comportamentul si tinuta morala a arhierelui, pentru ca ori de cate ori savarseste Sfanta Liturghie imbracat cu acest vesmant "sa nu se mandreasca cu inalta sa slujire, ci sa-si aduca aminte de injosirea si umilinta Mantuitorului", pe care il reprezinta in chip tainic. Sacosul ne aminteste deci, ca si felonui, de hlamida mohorata, cu care a fost imbracat Mantuitorul in semn de batjocura in timpul Sfintelor Sale Patimi, iar dupa altii, el inchipuie camasa lui Hristos, tesuta in intregime dintr-o bucata, asupra careia rastignitorii au tras sortii spre a nu fi sfasiata, simbolizand in acest sens, Biserica Crestina a carei conducere spirituala si purtare de grija o iau arhieriei asupra lor. Din acest motiv si sacosul nu este croit din bucati, ci din intreg asa cum Biserica lui Hristos este una si intreaga de la o margine la cealalta a pamantului. Clopoteii cu care se incheie cele doua parti laterale ale sacosului simbolizeaza cuvantul lui

Dumnezeu, care trebuie sa iasa din gura episcopului, iar numarul lor (cate sase in fiecare parte) reprezinta glasul propovaduirii celor 12 Apostoli care au raspandit cuvantul Sfintei Evanghelii in toata lumea.

Cel mai important vesmant arhieresc este Omoforul. Omoforul nu este numai un vesman liturgic propriu-zis, ci si o distinctie a demnitatii episcopale. Nu ne putem imagina un arhieriu slujind fara omoforul asezat pe grumaz. El este unul dintre cele mai vechi vesminte arhieresti, fiind atestat in cult inca din primele veacuri crestine. Potrivit traditiei, Maica Domnului ar fi facut cu propria ei mana un omofor lui Lazar din Betania, pe care Mantuitorul il inviase din morti si care, mai tarziu, ajunsese episcop al Ciprului, iar Sfantul Iacob, fratele Domnului si primul episcop al Ierusalimului, savarsea sfintele slujbe purtand pe grumaz un omofor. Prima atestare documentara despre intrebuintarea omoforului in cultul divin o avem din sec. al IV-lea. Sfantul Grigorie de Nazianz lasa, prin testament, diaconului Eutropiu 13 omofoare, iar putin mai tarziu pe la inceputul sec. V, Isidor Pelusiotul, in Epistola 136, mentioneaza faptul ca acest vesmant constituie semnul distinctiv al episcopului, prin care acesta se deosebea de presbiter.

Cat priveste originea omoforului s-au emis doua ipoteze, ambele verosimile daca le ancoram in contextul epocilor istorice si a traditiilor locale create in Orient si in Occident. Cei mai multi specialisti sustin ca omoforul ar reprezenta o continuare a efodului, adica a acelui vesmant purtat de arhieriei Legii Vechiului Testament in timpul slujirii lor la Cortul Sfânt si la templu (Ies. XXVIII, 4, 6-7 si XXXIX, 2-4) si "asa cum arhieriu Vechiului

Testament imbracand efodul se arata ca mijlocitor si sacrificator al intregului Israel asa si arhiereul Noului Testament, imbracandu-se in omofor se face mijlocitor pentru toata lumea".

Dupa alti liturgisti, omoforul, "inchipuie si hitonul cel cu pietre scumpe pe care Aaron il pune la piept, legandu-l peste umeri cu doua chio-turi". Altii considera omoforul un vesmant similar cu pallium-ul latin, atat in ce priveste originea cat si functiunea liturgica. Acest vesmant era o distinctie acordata de imparatii romani (in sec. V) episcopilor Romei si consta dintr-o fasie de stofa de lana alba, lunga si ingusta, cu cruci negre, rosii sau albastre asezata pe umeri, ale carei capete atarnau unul in fata, iar altul la spate. In Apus, acest vesmant il purtau numai papii, ca o distinctie onorifica, apoi treptat, el a fost daruit altor ierarhi mai de seama, arhiepiscopi si episcopi desemnati direct de papi. Astazi, acest pallium este purtat de papi, primati, arhiepiscopi si anumiti episcopi privilegiati, insa toti il primesc de la Roma.

Dupa alti liturgisti, omoforul n-a fost initial o manta de felul palliumului, ci a fost o esarfa de forma omoforului profan grecesc, pe care arhiereul il imbraca la slujbe in semn de cinstire, ca sa se distinga de ceilalti clerici.

In Orient, omoforul a devenit inca din sec. V inainte, un vesmant propriu pentru toti arhieriei, si nu ca o distinctie pentru cei privilegiati. In practica veche a sec. VI-VII, se obisnuia ca la numirea in scaun a unui episcop, mitropolit sau patriarh, sa i se incredinteze omoforul, ca simbol al demnitatii episcopale, iar cand unui episcop i se lua omoforul, acest act insemna de fapt depunerea lui din treapta.

Incepand din a doua jumatate a secolului al XVII-lea, din cauza greutatii in imbracare, unii ierarhi au renuntat la omoforul mare (cel vechi) si au inceput sa foloseasca un omofor nou, mai mic si mai comod la imbracat si dezbracat in timpul Sfintei Liturghii. Si unul si altul se confectioneaza din lana sau din matase brodata cu fir de argint sau din aur, iar la mijloc (in dreptul gatului arhiereului) se brodeaza sau se aplica o iconita in forma de medalion cu chipul Mantuitorului. Omoforul mare se imbraca si se foloseste numai la inceputul Sfintei Liturghii pana la Apostol, apoi este dezbracat si inlocuit cu omoforul mic.

La imbracarea omoforului, diaconul roteste urmatoarea rugaciune: "Pe umeri ai luat Hristoase, firea noastra cea ratacita si inaltandu-Te ai adus-o pe ea lui Dumnezeu-Tatal".

Asa cum enunta insusi textul acestei formule, omoforul simbolizeaza "oaia cea pierduta, pe care Mantuitorul a luat-o pe umerii Sai ca s-o mantuiasca" (Luca XV, 4-5). in sens larg, el inchipuie omenirea cea cazuta prin pacat pe care Fiul lui Dumnezeu a rascumparat-o prin jertfa Sa de pe Crucea, asa cum afirma Sfantul Simeon al Tesalonicului. "Omoforul pe care il infasura arhiereul pe umeri insemna mantuirea si chemarea oii celei ratacite, care suntem noi oamenii, al caror chip l-a luat Mantuitorul, intru care a si patimit cu crucea, mantuindu-ne pe noi".

El mai insemna si asumarea firii noastre umane de catre Mantuitorul la intrupare, dupa cum marturiseste acelasi sfant parinte: "Omoforul simbolizeaza singura intrupare a lui Dumnezeu-Cuvantul, caci pe noi, oaia cea pierduta afland-o, a purtat-o pe umeri, imbracandu-Se intru toata firea omeneasca, unind-o cu Sine si indumnezeind-o pe dansa". Intrucat este impodobit cu cruci, el mai inchipuie si "puterea crucii Domnului" fiindca cei ce voiesc sa traiasca cucernic in Hristos isi iau crucea pe umeri "adica suferinta, caci Crucea este simbol al suferintei", spune un sfant parinte. Deci, omoforul "mai insemna crucea, pe care Mantuitorul Hristos a purtat-o pe umeri, mergand spre patima cea mantuitoare iar arhiereul (imbracat in omofor) inchipuie pe Hristos si arata ca urmeaza dupa El, purtand crucea, adica suferind pentru Hristos si Evanghelia Lui".

Arhiereul imbracat in omofor in timpul serviciului divin il reprezinta pe Mantuitorul Hristos, iar cand il ia de pe umeri in anumite momente ale Sfintei Liturghii, cum ar fi de pilda in timpul citirii Sfintei Evanghelii, el se considera slujitor al Domnului iar Domnul este prezent, ca si cum ar fi de fata, vorbind prin glasul Evangheliei Sale. "Purtarea omoforului pe mana de catre diacon, cand cadeste in timpul citirii Apostolului, insemna mergerea

Mantuitorului impreuna cu Apostolii in toate orasele pentru a predica multimilor" (Marcu I, 35-39).

Epigonatul sau bedernita este un vesmant liturgic in forma de romb, care se leaga cu un snur dupa gat, atarnand pe genunchiul drept, de la care fapt i s-a atribuit si denumirea.

Celalalt termen, de bedernita, este de origine slava si insemna marama sau servet. Ambele cuvinte ne duc cu gandul la vechimea si utilitatea lui in cult. Majoritatea liturgistilor afirma ca acest vesmant a intrat in uz de prin sec. VI si ca ar deriva dintr-un stergar pe care il folosea episcopul la spalarea picioarelor conslujitorilor in Joia cea Mare, dupa exemplul Mantuitorului.

Acest vesmant serveste numai ca o podoaba la lucrarea celor sfinte si simbolizeaza "sabia spirituala, adica cuvantul lui Dumnezeu cu care trebuie sa fie inarmat neincetat pastorul".

Cu aceasta "sabie a Duhului" (Efes. VI, 17) arhiereul trebuie sa taie si sa respinga invataturile gresite ale ereticilor si ale credinciosilor neascultatori, care nu se supun autoritatii Bisericii, de aceea, epigonatul se leaga de brau, cum isi incing ostasii sabia. Unii liturgisti vad in acest vesmant simbolul servetului cu care s-a sters Pilat pe maini zicand: "nevinovat sunt de sangele acestui om", iar alti interpreti inspirandu-se din textul formulei pentru imbracarea epigonatului (... "incordeaza si bine sporeste si stapaneste intru adevar, blandete si dreptate") spun ca mai simbolizeaza "biruinta asupra mortii si invierea Mantuitorului". Avand brodata pe el icoana invierii, acest vesmant "arata puterea, biruinta si scularea lui Hristos, pe care le-a savarsit prin curatie si neprihanire" si fiindca "se asaza la brau ca o arma, inchipuie Crucea, iar pentru ca are inscrisa pe el invierea, arata puterea asupra mortii prin biruinta invierii lui Hristos".

Fiind mai mult o insigna decat un vesmant propriu-zis, epigonatul se acorda de catre eiscop si preotilor distinsi care se evidentiaza in activitatea pastoral-misionara si administrativ-gospodareasca si in special celor care se ostenesc in cuvant si in propovaduirea invataturii (I Tim. V, 17).

Engolpionul este o insigna arhiereasca, de forma unei iconite rotunde facute din email, aur sau argint care infatiseaza chipul Mantuitorului sau al Maicii Domnului cu pruncul in brate. Ierarhul poarta aceasta icoana la piept pentru a-si aduce aminte ca trebuie sa aiba permanent pe Iisus Hristos in inima sa si a se incredinta mijlocirii si ocrotirii Sfintei Fecioare Maria. Deci, el simbolizeaza pecetea si marturia credintei "cea din inima" si este purtat de arhiereu atat la cultul divin, cat si in afara serviciilor religioase, ca o distinctie a gradului ierarhic si ca un semn caracteristic al ierarhilor de rit bizantin, deoarece este specific numai Bisericii Ortodoxe.

Cat priveste originea, cei mai multi liturgisti inclina sa creada ca engolpionul este o imitare a hosenului sau pectoralului arhiereilor din Legea Veche in care se pastrau pietrele sortilor sfinte "Urim " si "Tumim " (Ies. XXVIII, 4, 15-30 si XXXIX, 8-10) adica "aratarea si adevarul" pe care le purtau arhiereii Vechiului Testament la piept, pentru a consulta prin ele vointa lui Dumnezeu. Acest obicei s-a transmis din Biserica Legii Vechi si in Biserica crestina, prin Sfintii Apstoli si urmasii acestora in succesiune harica, deoarece sortii sfinti preinchipuiau in mod simbolic pe Mantuitorul si pe Maica Domnului. "Adevarul" prefigura chipul Mantuitorului "calea, adevarul si viata" (Ioan XIV, 6) iar "aratarea" preinchipuia pe Sfanta Fecioara Maria, care a aratat in lume acest adevar prin nasterea sa cea mai presus de fire.

Dupa altii, originea engolpionului rezida in acele mici "relicvarii", cutiute in care se pastrau particule din sfinte moaste ori lucruri sfinte (relicve) si erau purtate la piept de catre staretii de manastiri si mai apoi de catre ierarhi.

Un astfel de relicvar (numit engolpion) a trimis la 811, patriarhul Constantinopolului Nichifor Marturisorul Papei Leon III; el avea forma unei cutiute de aur, cu ornamente pretioase, care continea o bucata din lemnul Sfintei Cruci.

"Engolpionul insemna arvuna Bisericii lui Hristos si prin darea engolpionului se inchipuie legatura arhierelui cu Biserica". Patriarhul, spre a se deosebi de mitropoliti si de ceilalti episcopi si arhieri, poarta doua engolpioane.

Crucea pectorala pe care o poarta ierarhii pe piept ca o insigna a demnitatii arhieresti reprezinta ca si engolpionul un semn al marturisirii lui Hristos. Ea mai semnifica si spiritul de jertfa de care trebuie sa fie insufletit arhierul, ca unul ce este indatorat sa apere si sa raspandeasca dreapta credinta cu pretul mortii martirice. Crucea pectorala mai simbolizeaza "Crucea lui Hristos si biruinta cu care biruim, ne intarim, ne povatuim, ne pastram, ne invatam si ne tragem la Hristos, omorand poftetele, gonind pe vrajmasul si pazindu-ne de pretutindeni". Ea ne mai aduce aminte si de cuvintele Sfantului Apostol Pavel: "Iar mie sa nu-mi fie a ma lauda, decat numai in crucea Domnului nostru Iisus Hristos" (Gal. VI, 14).

Arhierul poate purta crucea nu numai la serviciul divin, ci in orice imprejurare. Cand o asaza pe piept in vederea slujirii, rosteste urmatoarele cuvinte din Sfanta Evanghelie: "Zis-a Domnul: Cel ce vointe sa vina dupa Mine sa se lepede de sine, sa-si ia crucea si sa-Mi urmeze Mie" (Marcu VIII, 34), aratand prin aceste cuvinte ca raspunderea pastorală si misiunea sa sacerdotală cer sacrificiu, renuntare si daruire jertfelnică pentru slujirea apostolatului evanghelic si triumful binelui moral in lume.

Dupa incetarea persecutiilor, cand cultul crestin se putea desfasura in deplina libertate, aproape toti crestinii isi impodobeau piepturile lor cu semnul sfintei cruci, iar incepand cu secolul al V-lea, dreptul de a purta crucea a fost acordat ca un privilegiu numai persoanelor sacerdotale distinse, in semn de aleasa pretuire si recompensa pentru stradanii si merite deosebite, ea este incredintata spre purtare de catre episcop, arhimandritilor si iconomilor stavrofori, ca o distinctie bisericeasca.

Mitra este acoperamantul capului folosita de arhierii in timpul serviciului liturgic, avand de obicei forma coroanei sau diademei imparatesti. Denumirea provine de la termenul grecesc (xitpd, ccq, care insemna legatura, invelitoare la cap, turban. in primele veacuri crestine, mitra nu era decat o simpla banda de metal care impodobe capul, asemenea coroanelor imparatilor sau a tablitelor de aur pe care le purtau pe frunte arhierii Vechiului Testament in timpul serviciilor religioase de la Cortul Marturiei si de la templu (Ies. XXVIII, 4, 37, 39 si XXXIX, 28) si pe care erau scrise cuvintele: "sfintenia Domnului", pentru a ilustra marirea si autoritatea data de Dumnezeu slujitorilor Sfantului Sau jertfelnic.

Potrivit marturiilor istorice si patristice, Sfantul Apostol Ioan si Sfantul Iacob, fratele Domnului si primul episcop al Ierusalimului si-ar fi impodobit capul cu o astfel de cununa, sub forma unei foite de aur pusa pe frunte, in timpul ofiterii serviciului divin.

La inceput, in primele secole, o purta numai papa Romei si patriarhul Alexandriei.

Cu timpul, mitra s-a departat putin cate putin de forma si simplitatea ei primitiva si incepand din secolul al VI-lea, patriarhii Constantinopolului au impodobit-o cu cusaturi frumoase si cu iconite lucrate cu maiestrie dupa modelul coroanei imparatilor bizantini.

La inceput a fost purtata numai de patriarhi, apoi, cu timpul, incepand cu secolul al XVIII-lea, au inceput sa o poarte toti episcopii, iar ca distinctie onorifica s-a ingaduit sa fie purtata si de unii arhimandriti si chiar protopopi. Purtata de arhieru, ea insemna "puterea spirituala asupra credinciosilor" si totodata semnul demnitatii imparatesti a Mantuitorului, precum si al vredniciei primite de arhieru de la Hristos, ca savarsitor principal al celor sfinte si al tainelor Lui.

Dupa majoritatea liturgistilor mitra simbolizeaza cununa de spini care a fost pusa pe capul Mantuitorului in timpul Sfantelor Sale patimi (Matei XXVII, 29) si mahrama cu care a fost acoperit capul Lui la punerea Sa in mormant, fiindca "toate instrumentele de injosire, de tortura si de umilinta ale patimilor lui Hristos au devenit ornamentele cele mai stralucite si mai glorioase si odoarele cele mai de cinste ale Bisericii lui Hristos".

Mantia este un vesmant lung si larg, fara maneci, ca o pelerina bogata de culoare purpurie si lunga la spate pe care arhiereii o imbraca numai in cadrul slujbelor bisericesti la care nu imbraca stiharul si sacosul, cum ar fi de ex.: la Vecernie si Litie (Priveghere), la sfintirea apei, la Sfantul Maslu, la slujba Sfintei Cununii si la diferitele procesiuni. La origine, ea a fost un supra-vesmant de ceremonie pe care imparatii bizantini il imbracau la incoronarea lor in scaun sau la anumite solemnitati. Cu vremea, ei l-au acordat patriarhilor, ca semn distinctiv, spre a-i deosebi de ceilalti arhierei. Chiar Sfantul Simeon al Tesalonicului ne relateaza ca pe vremea lui, la inceputul secolului al XV-lea, imparatul insusi trimitea celui ales patriarh, mantia si engolpionul, in semn de aleasa cinstire si pretuire.

Nefiind un vesmant liturgic propriu-zis, Sfantul Simeon al Tesalonicului n-o socoteste intre cele sapte vesminte ale arhiereului dupa numarul celor 7 Sfinte Taine, pentru care fapt, la imbracarea ei, nu se rosteste nici o formula liturgica. Totusi, datorita faptului ca a fost adoptata de arhierei la oficierea serviciilor divine, ea a devenit un vesmant cultural, simbolizand simplitatea calugareasca si "viata inaripata, spre imitarea ingerilor si a chipului ingeresc", cum spune un mare talcutor al cultului. Aceasta analogie si interpretare i-a facut pe cei mai multi specialisti sa sustina ca mantia arhiereasca deriva din cea calugareasca, deoarece ierarhii se recruteaza din randurile monahilor.

Tinand cont de conditiile impuse de can. 2 al Sinodului VII Ecumenic privitoare la alegerea episcopilor si la insusirea temeinica de catre ei a invataturii de credinta, Sfantul Simeon al Tesalonicului spune ca "mantia inchipuie darul lui Dumnezeu purtator de grija, cuprinzator si acoperitor, pentru ca cuprinde si acopera trupul", iar "raurile", adica dungile lunguiete in forma de valuri care brazdeaza de sus pana jos toata suprafata mantiei, inchipuie raurile de apa vie de care vorbeste Mantuitorul (Ioan VII, 38), adica "invataturile cele felurite ce izvorasc necontenit din cele doua Legi, cea veche si cea noua, legi simbolizate de cele patru tablite de materie colorata: cele de sus inchipuind tablele Legii Vechi, iar cele de jos, unite intre ele printr-un lantisor de aur, inchipuind cele doua Testamente ale Sfintei Scripturi, unite intre ele prin Iisus Hristos, din care izvorasc raurile de viata ale dumnezeiestilor Evanghelii, adica invataturile ce trebuie sa purceada din mintea si gura arhiereului. Deci, mantia insemneaza puterea si plenitudinea demnitatii arhieresti.

Carja, toiagul sau paterita este un fel de baston lung pana la 2 metri, avand in partea de sus doi serpi cu gurile deschise si cu privirea unul spre celalalt, peste care se suprapune un glob, surmontat de o mica cruce. Pe manerul toiagului se infasoara o mahrama cusuta cu fir, pentru podoaba si pentru ca sa fie mai lesne de purtat.

Ierarhii poarta carja ori de cate ori slujesc, iar la inmanarea ei, diaconul rosteste cuvintele: "Toiagul puterii Tale ti-l va trimite Domnul din Sion" (Ps. CIX, 2), aratand ca arhiereului ii este incredintata puterea de a pastori Biserica. Deci, carja este simbolul autoritatii pastorale care i se da arhiereului in semn ca este dator sa pastoreasca turma cea cuvantatoare, dupa modelul lui Moise si Aaron care purtau toiage, semne vazute ale demnitatii si puterii lor de a conduce poporul evreu (Ies. VII, 20; VIII, 16-17). Ea mai simbolizeaza si toiagul lui Aaron care a odraslit in chip minunat (Numerii XVII, 8; Evr. X, 4), iar cei doi serpi de la capatul de sus al carjei inchipuie intelegiunea pastorului de suflete (Matei X, 16) reflectata in "puterea de a povatui si pedepsi pe cei neplecati si a aduna la sine pe cei departati".

Globuletul cu cruce dintre capetele serpilor simbolizeaza globul pamantesc si ne arata ca arhiereul pastoreste turma in numele si cu puterea lui Hristos, Care a sfaramat pe Cruce capetele nevazutilor balauri. De aceea, carja, in

intregimea ei, "simbolizeaza si Crucea lui Hristos si biruinta cu care biruim, ne intarim, ne povatuim, ne pastram, ne invatam si ne tragem la Hristos, omorand poftete, gonind pe vrajmasul si pazindu-ne de pretutindeni", iar dupa alte marturii, ea aminteste si trestia in care a fost pus buretele de la Patimi (Matei XXVII, 48) si condeiul de trestie cu care Domnul a scris mantuirea neamului omenesc.

Dichero-tricherele sunt doua sfesnice, unul cu doua brate si altul cu trei brate, in care se asaza lumanari si cu care arhiereul binecuvinteaza pe credinciosi in timpul serviciului divin. Ele inchipuie lumina invataturii evanghelice. Cele doua lumanari ale dicherului simbolizeaza cele doua firi ale Mantuitorului, iar cele trei ale tricherului simbolizeaza cele trei Persoane ale Sfintei Treimi. Aceste facii mai semnifica si stralucirea harului Sfantului Duh care se transmite preotilor si tuturor credinciosilor prin intermediul arhiereului, precum si "luminata viata ingereasca, dumnezeiasca, curata si luminata a barbatilor sfinti", care au indeplinit porunca Mantuitorului: "Asa sa lumineze lumina voastra inaintea oamenilor, ca vazand faptele voastre cele bune, sa slaveasca pe Tatal vostru Cel din ceruri" (Matei V, 16).

Luminile acestor sfesnice sunt un indiciu sugestiv al rolului pastoral, sacerdotal si didactic al arhiereului. Ca unul ce il reprezinta in chip tainic pe Mantuitorul, infaptuind in numele Sau lucrarea Sa simtitoare si mantuitoare, arhiereul trebuie sa urmeze intru totul modelul ideal si divin de viata al Domnului nostru Iisus Hristos, pentru a fi cu adevarat "lumina lumii" si "sarea pamantului" (Matei V, 13-14).

Acest lucru il simbolizeaza si chipul vulturului brodat pe potnoja rotunda din mijlocul naosului unde sta asezat arhiereul la anumite momente, in timpul sfintelor slujbe. El inseamna inaltimea si sublimitatea demnitatii arhieresti; precum vulturul se inalta in zbor mai sus decat toate zburatoarele, tot asa si viata sa pilduitoare trebuie sa se ridice deasupra pastoritilor sai, la inaltimea de la care trebuie sa vada ca vulturul, tot ceea ce se petrece jos, in cuprinsul eparhiei sale, spre a cultiva si promova binele moral, adevarul, dreptatea si sfintenia.

Din cele expuse pana aici, reiese cat se poate de evidenta concluzia ca vesmintele liturgice, in cultul divin public ortodox, au valoare nu numai prin necesitatea si utilitatea lor practica si sacerdotala, ci mai ales prin simbolismul pe care il infatiseaza, fiindca toate actele si obiectele de cult nu sunt altceva decat mijloace intuitive si sensibile de comunicare a adevarurilor dumnezeiesti din ordinea supranaturala. Ele sunt oglinda care ne descopera realitatea spirituala invizibila a Bisericii lui Hristos.

In sens propriu, simbolul ritual este reprezentarea sensibila a adevarurilor si sentimentelor religioase in forme concrete determinate de Biserica, cum ar fi: actele liturgice, materia cultica, obiectele de cult si cuvantul sau graiul ca forma de expresie a adevarurilor revelate. Toate acestea imbinat la un loc alcatuiesc, structura ritualului cultic sau a ceremoniilor religioase prin care se exprima si se reprezinta intregul continut al religiei crestine. Mai mult decat atat, simbolul liturgic este mijlocul cel mai potrivit de manifestare exterioara a dimensiunilor spirituale, a trairilor si simtirilor launtrice, care nu-si pot gasi o forma revelatoare de exprimare si receptare mai adecvata decat prin intermediul actelor si formelor de cult.

Pe aceasta filiera, insasi tinuta si atitudinea liturgica este fundamental simbolica. In mod cert, cel dintai simbol in cadrul serviciului divin este slujitorul insusi in toata complexitatea sa psiho-fizica, cu mimica, gesturile, expresia fetei, undulatiile vocii si nu in ultimul rand cu vestimentatia sa liturgica, sobra, decenta si ingrijita. Invesmantat in toate odajdiile sfinte si in toate ornatele treptei respective, slujitorul bisericesc devine un simbol. Daca este episcop il reprezinta pe Mantuitorul Hristos, daca este preot il reprezinta pe unul din cei 12 Apostoli, iar daca este diacon inchipuie pe unul din cei 7 diaconi.

Prin sensibilitatea si caldura inimii, prin patosul cuvantului, prin executia artistica a miscarilor si actelor de cult si, mai ales, prin evlavia si emotia mistica pe care o traieste in clipele rugaciunii, slujitorul arata ca se transpune si se identifica cu slujirea sa, iar sfintele vesminte dezvaluie deopotriiva semnificatia si idealul acestei slujiri si in felul acesta, simbolul ni se reveleaza in toata stralucirea si naturalitatea sa ca o "intrupare a supranaturalului in forma sensibila", pentru a zugravi imaginea reala si sensibila a Bisericii ceresti in toata maretia, plinatatea si unicitatea ei.

